03/10/2022

Ο Ναυπάκτου Ιερόθεος μίλησε σε Δικαστές και Εισαγγελείς στην Παλαιά Βουλή

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεος την Δευτέρα 3 Οκτωβρίου 2022 μίλησε στην αίθουσα Γερουσίας της παλαιάς Βουλής στην Αθήνα, στα μέλη των Ενώσεων Δικαστών και Εισαγγελέων, με την ευκαιρία της εορτής του αγίου Διονυσίου και του αγίου Ιεροθέου των Αρεοπαγιτών, με θέμα: *«Η θεία δικαιοσύνη, κατά τον άγιο Διονύσιο τον Αρεοπαγίτη».*

Την ομιλία του διάρθρωσε σε τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα αναφερόταν στους νόμους και την δικαιοσύνη, κατά τον Αριστοτέλη και τον **Πλάτωνα.** Η δεύτερη ενότητα ανέλυε το θεολογικό σύστημα του **αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτου** και η τρίτη ενότητα έκανε ιδιαίτερο λόγο για τη θεία δικαιοσύνη στον άγιο Διονύσιο τον Αρεοπαγίτη.

Το όλο θεολογικό σύστημα του **αγίου Διονυσίου** είναι ότι ο Θεός ως Φως στέλλει τις ακτίνες του στην κτίση, στη συνέχεια όλη η κτίση ελκύεται διαφοροτρόπως από τον Θεό και έτσι εκφράζεται και η θεία δικαιοσύνη, κατά μέθεξη του Θεού.

Κατέληξε, ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ της ανθρώπινης και της θείας δικαιοσύνης, ότι όσοι κρίνουμε δεν μπορούμε να προσεγγίσουμε απολύτως τη θεία δικαιοσύνη, αλλά θα πρέπει να κινούμαστε μεταξύ της ανθρώπινης και της θείας δικαιοσύνης, δηλαδή να βρισκόμαστε λίγο πιο πάνω από την ανθρώπινη δικαιοσύνη και να αναζητούμε την θεία δικαιοσύνη.

Στην εκδήλωση αυτή απηύθυναν χαιρετισμό εκ μέρους όλων των Δικαστικών Ενώσεων ο Πρόεδρος της Ένωσης Εισαγγελέων Ελλάδος κ. **Ευάγγελος Μπακέλας,** Εισαγγελέας Εφετών, ο Υπουργός Δικαιοσύνης κ. **Κωνσταντίνος Τσιάρας,** ο Δήμαρχος Αθηναίων κ. **Κωνσταντίνος Μπακογιάννης,** ο Προέδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών κ. **Δημήτριος Βερβεσός.**

Στο δεύτερο μέρος της εκδήλωσης η Χορωδία του **Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών** εκτέλεσε ειδικό πρόγραμμα και έκλεισε την όλη εκδήλωση η Γενική Γραμματέας της Ενώσεως Δικαστών και Εισαγγελέων κ. **Ελευθερία Κώνστα**, Εφέτης.

Ακολουθεί το κείμενο της ομιλίας.

Ἡ θεία δικαιοσύνη, κατά τόν ἅγιο Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη
Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Εὐχαριστῶ γιά τήν ἀνάθεση νά ὁμιλήσω σέ αὐτήν τήν ἐκλεκτή ὁμήγυρι μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεο¬παγίτου πού ἑορτάζει ὁ νομικός κόσμος τῆς Ἑλλάδος. Χαίρομαι προσωπικά γιά τό θέμα αὐτό, ἀφοῦ ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ἐπανειλημμένως στά κείμενα πού φέρουν τό ὄνομά του γράφει ὅτι ἡ διδασκαλία πού διατυπώνει εἶναι τοῦ δικοῦ του «καθηγεμόνος» ἁγίου Ἱεροθέου, τοῦ ὁποίου τό ὄνομα φέρω, καί ὁ ὁποῖος ἅγιος Ἱερόθεος ἐτέλεσε διδάσκαλος τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου μετά τόν Ἀπόστολο Παῦλο. Καί οἱ δύο, Διονύσιος καί Ἱερόθεος ἦσαν μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου Ἀθηνῶν.

Ἔχοντας τό ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἱεροθέου, πάνω στήν διδασκαλία τοῦ ὁποίου ὁ ἅγιος Διονύσιος στήριξε ὅλο τό θεολογικό του ἔργο, μελέτησα πολλές φορές ἐπισταμένως τά περίφημα αὐτά συγγράμματα καί διέκρινα τήν μεγάλη τους ἀξία, ὅπως, ἄλλωστε, τό ἔκαναν πολλοί ἅγιοι Πατέρες, ἀπό τόν ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή μέχρι τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ καί τόν ἅγιο Νικόδημο τόν Ἁγιορείτη.

Ὁ τίτλος τοῦ θέματός μου «ἡ θεία δικαιοσύνη, κατά τόν ἅγιο Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη» ἔχει μεγάλη σημασία, καί ἐδῶ μόνον ἐνδεικτικές θέσεις θά σημειώσω λόγῳ τοῦ περιορισμένου χρόνου τῆς ὁμιλίας μου, καί στήν οὐσία θά τονίσω ὅτι πρέπει νά κινούμαστε μεταξύ ἀνθρωπίνης καί θείας δικαιοσύνης.

1. Οἱ νόμοι καί ἡ δικαιοσύνη κατά τόν Ἀριστοτέλη καί τόν Πλάτωνα
Στά ἀνθρώπινα δεδομένα ἡ δικαιοσύνη εἶναι «ἡ νομική ἤ φιλοσοφική θεωρία μέ τήν ὁποία ἐφαρμόζεται τό δίκαιο», εἶναι «ἡ ἀπονομή τοῦ δικαίου». Τό θέμα εἶναι πῶς ἀπαρτίζεται τό ἀνθρώπινο δίκαιο καί πῶς ἑρμηνεύεται καί ἐφαρμόζεται.

Ὁ νόμος δέν πρέπει νά ἀποβλέπη ἁπλῶς στήν ἀποτύπωση τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν γιά νά ἐξυπηρετοῦνται οἱ ἄνθρωποι στίς ἐπιλογές τους, ὅπως γίνεται στήν ἐποχή μας, ἀλλά πρέπει, κατά τήν ἀρχαία φιλοσοφία, νά εἶναι καί παιδαγωγός, νά παιδαγωγῆ, δηλαδή, τούς ἀνθρώπους, νά τούς θεραπεύη, νά τούς ἐξημερώνη, νά τούς προσφέρη πρότυπα ζωῆς.

Ὁ Ἀριστοτέλης στά Ἠθικά Νικομάχεια ἐπεξεργάζεται τό θέμα τῆς σχέσεως μεταξύ τῆς ἀρετῆς τῆς κοινωνίας καί τῶν νόμων ὡς παιδαγωγοῦ, ἀφοῦ κάνει λόγο ὅτι ἡ ἀρετή εἶναι ἡ μεσότητα μεταξύ ὑπερβολῆς καί ἐλλείψεως καί δέν προέρχεται ἀπό τήν φύση, ἀλλά εἶναι ἀποτέλεσμα ἐθισμοῦ, καταλήγει ὅτι αὐτό εἶναι ἔργο τοῦ δασκάλου, πράγμα πού τό κάνει ὁ νομοθέτης, ὁ ὁποῖος διά τοῦ νόμου ἐνεργεῖ ὡς παιδαγωγός. Γράφει: «Εἶναι φανερό ὅτι οἱ δημόσιες πρόνοιες γίνονται μέσω τῶν νόμων, καί, βέβαια εἶναι καλές, ἄν γίνονται μέσω καλῶν νόμων – ἄν εἶναι γραπτοί ἤ ἄγραφοι οἱ νόμοι, φαίνεται πῶς δέν ἔχει σημασία, ὅπως δέν φαίνεται ἐπίσης νά

ἔχει σημασία ἄν πρόκειται γιά νόμους μέσω τῶν ὁποίων θά γίνη ἡ ἐκπαίδευση ἑνός μόνο ἀτόμου ἤ ὁμάδας ἀτόμων...». Μάλιστα, γράφει ὅτι οἱ νόμοι εἶναι ἔργο τῆς πολιτικῆς τέχνης, καί καταλήγει ὁ Ἀριστοτέλης νά θέλη νά ἐξετάση ποιό εἶναι τό καλύτερο πολιτικό σύστημα, «πῶς εἶναι ὀργανωμένο τό καθένα ἀπό αὐτά καί ἀκόμη ποιούς νόμους καί ποιά ἔθη ἐφαρμόζει τό καθένα τους».

Μέ αὐτήν τήν προοπτική καί ἡ δικαιοσύνη δέν εἶναι μόνον ἡ ἀπονομή τῶν ἴσων, ἀλλά ἡ ἐξισορρόπηση μεταξύ τῶν δυνάμεων τῆς κοινωνίας.

Νά θυμίσω ἐδῶ ὅτι κατά τόν Πλάτωνα, ὅπως ἀναπτύσσεται στήν «Πολιτεία» του, ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου διακρίνεται σέ τρεῖς δυνάμεις, ἤτοι τό λογιστικό, τό θυμοδειδές καί τό ἐπιθυμητικό, καί στίς δυνάμεις αὐτές ἀντιστοιχοῦν οἱ τρεῖς βασικές ἀρετές, ἤτοι ἡ ἀρετή τῆς σοφίας πού ἀναφέρεται στό λογιστικό μέρος τῆς ψυχῆς, ἡ ἀρετή τῆς ἀνδρείας πού συνδέεται μέ τό θυμοειδές τῆς ψυχῆς καί ἡ ἀρετή τῆς σωφροσύνης πού ἀπορρέει ἀπό τό ἐπιθυμητικό τῆς ψυχῆς.

Τό σημαντικό εἶναι ὅτι, κατά τόν Πλάτωνα, ἡ τέταρτη ἀρετή πού εἶναι ἡ δικαιοσύνη διασφαλίζει τόν σύνδεσμο καί τήν ἑνότητα μεταξύ τῶν τριῶν ἄλλων ἀρετῶν.

Ἄν σκεφθῆ κανείς ὅτι ἡ Πολιτεία, κατά τόν Πλάτωνα, εἶναι μεγέθυνση τῆς ψυχῆς, τότε οἱ πολίτες πρέπει νά ἀσκοῦνται στήν ἀρετή. Συγκεκριμένα, στήν ἀρετή τῆς σοφίας ἀναφέρονται οἱ βασιλεῖς-ἄρχοντες, στήν ἀρετή τῆς σωφροσύνης ἀντιστοιχοῦν οἱ παραγωγοί, καί στήν ἀρετή τῆς ἀνδρείας προσδιορίζονται οἱ «φύλακες»-στρατιῶτες. Ὁπότε, ἡ ἀρετή τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ ἑνοποιός ἀρετή πού ἰσορροπεῖ τίς ἄλλες τρεῖς ἀρετές καί τίς ἄλλες τρεῖς τάξεις πού ζοῦν στήν Πολιτεία. Αὐτό δείχνει ὄχι μόνο τήν παιδαγωγική ἀξία τοῦ νόμου, ἀλλά καί τήν ἱερότητα τῆς δικαιοσύνης πού παιδαγωγεῖ καί δέν ἀφήνει νά λειτουργῆ μονομερῶς κάθε μιά ἀρετή, ἀλλά σέ ἑνότητα μέ τίς ἄλλες.

Αὐτά τά γνώριζε ὁ ἅγιος Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης πού ἔμενε στήν Ἀθήνα, ἀλλά προχωρεῖ τό θέμα τῆς δικαιοσύνης σέ ὑψηλότερο σημεῖο. Ἔτσι, ἔχω σκοπό νά ὁμιλήσω γιά τήν θεία δικαιοσύνη μέσα στό θεολογικό σύστημα τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Ἁπλῶς νά σημειώσω ὅτι κατά τήν ὀρθόδοξη παράδοση δέν μποροῦμε νά κάνουμε λόγο ὅτι ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ ἔγινε γιά τήν ἐξιλέωση τῆς θείας δικαιοσύνης, ὅπως τό κάνει ἡ σχολαστική θεολογία, κυρίως μέ τόν Ἄνσελμο Καντερβουρίας, καί ἐκφράζεται ἀπό τόν δυτικό Χριστιανισμό.

Κατά τήν ὀρθόδοξη πατερική διδασκαλία ἡ θεία δικαιοσύνη ταυτίζεται ἐννοιολογικά μέ τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀγάπη ἐκφράζεται ὡς θυσία, προσφορά, κένωση, σταυρός. Γιά παράδειγμα ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας θά γράφη: «Ἡ τοῦ Θεοῦ περί τό γένος ἐσχάτη καί ἀγαθότης φιλανθρωπία, ἥτις ἐστιν ἡ θεία ἀρετή καί δικαιοσύνη». Ἁπλῶς ἐντοπίσθηκε αὐτή ἡ διαφορά μεταξύ δυτικῆς

καί ὀρθόδοξης θεολογίας, γιά νά περιορίσω τόν λόγο στόν ἅγιο Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη. Καί μάλιστα γιά τήν θεία δικαιοσύνη. Πρίν, ὅμως, ἐντοπισθῆ τί εἶναι ἡ θεία δικαιοσύνη εἶναι ἀπαραίτητο νά γίνη μιά σύντομη ἀναφορά στό θεολογικό σύστημα τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη.

2. Τό θεολογικό σύστημα τοῦ ἁγίου Διονυσίου
Εὑρισκόμενος ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης στήν Ἀθήνα, τήν πόλη τῶν φιλοσόφων Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους καί τῶν μαθητῶν τους, γνώριζε, ἀσφαλῶς, τά περί τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος καί τά περί τοῦ πρώτου ἀκινήτου κινοῦντος τοῦ Ἀριστοτέλους. Γιά παράδειγμα, ὁ Πλάτων εἶχε θέσει ὡς ἀρχή τῆς θεολογίας του, τήν εἰκόνα τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου μέ τίς σκέψεις του καί μετέφερε αὐτήν τήν εἰκόνα στήν θεολογία του, γιά νά πῆ ὅτι ὁ Θεός ἔχει μέσα του τόν κόσμο τῶν Ἰδεῶν καί ὅλος ὁ κόσμος εἶναι ἀντίγραφο τοῦ κόσμου τῶν Ἰδεῶν.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, ἀφοῦ δέχθηκε τήν διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καί ἔγινε Χριστιανός, καί ἀφοῦ ἔμαθε ὅτι ὁ Θεός εἶναι τό φῶς τό ἀληθινό ξεκίνησε ἀπό αὐτήν τήν ἀλήθεια. Δηλαδή, ὅπως ὁ ἥλιος στέλλει τίς ἀκτίνες του στόν κόσμο, ἀφοῦ περάσουν διάφορα στρώματα στήν ἀτμόσφαιρα, ἔτσι καί ὁ Θεός εἶναι τό φῶς τό ἀληθινό καί ἡ ἐνέργειά Του περνᾶ διαδοχικά ἀπό τά τάγματα τῶν ἀγγέλων καί τούς ἀνθρώπους καί φθάνει σέ ὅλη τήν κτίση. Μέσα ἀπό αὐτήν τήν προοπτική ὁμιλεῖ γιά τήν οὐράνια Ἱεραρχία, δηλαδή τίς τάξεις τῶν ἀγγέλων, καί τήν ἐκκλησιαστική Ἱεραρχία. Σέ ὅλη τήν κτίση, νοερά καί ὑλική, ὑπάρχει συνοδικότητα, ἀφοῦ ὅλα τά κτίσματα δέχονται τό φῶς τοῦ Θεοῦ, ἀλλά αὐτό γίνεται ἱεραρχικά, κατά μέθεξη τοῦ κάθε ὄντος.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁμιλεῖ γιά τήν θεαρχία, πού τήν ὁρίζει ὡς ἀρχή τῆς θεώσεως, καί ἀρχή τῆς θεώσεως εἶναι ὁ Θεός, δηλαδή ὁ Τριαδικός Θεός εἶναι ἡ ἀρχή τῆς θείας ἐνεργείας, ἀλλά καί ἡ ἀρχή τῆς ἐλκύσεως ὅλων τῶν ὄντων πρός Αὐτόν.

Στήν Θεαρχία, στήν Τριαδική Μονάδα, βλέπουμε μιά μονιμότητα, πού εἶναι ἡ οὐσία Του, ἡ ὑπερούσια οὐσία, ἡ κρυφιότητα, ἀλλά εἶναι καί ἡ πρόοδος τοῦ Θεοῦ πρός ὅλη τήν κτίση, δηλαδή εἶναι οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, ἡ θεία δύναμη. Ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, λέγεται πρόοδος, ἡ ὁποία πολλαπλασιάζεται σέ πολλές ἄλλες δυνάμεις. Γίνεται λόγος γιά «θεαρχικά φῶτα».

Μαζί μέ τήν θεαρχία κάνει λόγο καί γιά τίς θεωνυμίες. Θεωνυμία σημαίνει τά ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, οἱ ὀνομασίες τοῦ Θεοῦ, πού δίνουμε ἐμεῖς. Ὑπάρχουν πολλές Θεωνυμίες, πολλά ὀνόματα πού δίνουμε στόν Θεό, ὅπως Ὄν, Ἔρως, Ἀγάπη, Ἐραστόν, Ἀγαπητό, Σοφία, Δύναμη, Δικαιοσύνη, Εἰρήνη, Ἁγιότητα, Βασιλεία, Θεότητα κλπ.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης στήν ἀρχή τοῦ ἔργου περί θείων ὀνομάτων ἐπιμένει σέ δύο Θεωνυμίες, ἤτοι στήν Θεωνυμία τοῦ ἀγαθοῦ καί στήν Θεωνυμία

τοῦ καλοῦ. Εἶναι αὐτό πού οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἔλεγαν «καλόν κ᾽ ἀγαθόν». Ποιός εἶναι ὁ τέλειος ἄνθρωπος; Εἶναι «ὁ καλός κ᾽ ἀγαθός». Αὐτά τά λαμβάνει ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἀπό τά ἀνθρώπινα καί τά ἀποδίδει στόν Θεό. Εἶναι, λοιπόν, τά ὀνόματα τοῦ Θεοῦ. Ἄλλωστε, κατά τήν καταφατική θεολογία δίνουμε ὀνόματα στό Θεό, λέμε ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀγάπη, εἰρήνη δικαιοσύνη, καί μέ τήν ἀποφατική θεολογία ἀφαιροῦμε ὀνόματα ἀπό τόν Θεό, λέμε ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀπερίγραπτος κλπ.

Τό ἀγαθός εἶναι ἡ μοναδική αἰτία τῶν πάντων, πού δηλώνει τό Φῶς τοῦ Θεοῦ, τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τήν φωτοδοσία, πού χύνεται σέ ὅλη τήν κτίση. Ἡ ἀγαθωσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι μία κίνηση ἀπό τόν Θεό πρός ὅλη τήν κτίση. Ὁ Θεός εἶναι ἡ μοναδική αἰτία τῶν πάντων, εἶναι τό Φῶς.

Τό καλός λέγεται μέ τήν ἔννοια τοῦ κάλλους, διότι ἀπό αὐτό μεταδίδεται σέ ὅλα τά ὄντα ἡ καλλονή. Πρόκειται γιά μιά «παρετυμολογία τοῦ κάλλους ἀπό τό καλόν». Ἐν πάσῃ περιπτώσει τό καλός, κατά τόν ἅγιο Διονύσιο, συνδέεται μέ τό κάλλος, δηλαδή μέ τήν ὁμορφιά, τήν ὡραιότητα. Ὅ,τι δημιουργεῖ ἡ Θεαρχία, αὐτό εἶναι ἀντανάκλαση τοῦ Φωτός, καί αὐτό δείχνει ὅτι ὑπάρχει ἑνότητα σέ ὅλο τόν κόσμο, καί ἑνότητα τοῦ Θεοῦ μέ τήν κτίση, ὁπότε αὐτό ἀντανακλᾶται ὡς Φῶς. Τό καλός εἶναι ἡ ἐπιστροφή τῶν ὄντων στόν Θεό διά τοῦ κάλλους καί τῆς ὁμορφιᾶς.

Αὐτό σημαίνει ὅτι τό ἀγαθός εἶναι ἡ μοναδική αἰτία τῶν πάντων, πού εἶναι τό Φῶς, ἡ φωτοχυσία πού ἐκπέμπεται ἀπό τήν Θεαρχία. Καί μετά, αὐτήν τήν φωτοχυσία τήν βλέπει ὁ ἄνθρωπος μέσα στό κάλλος τῶν ὄντων τῆς δημιουργίας, καί ἔτσι ἐπιστρέφει στόν Θεό διά τῆς ἕλξεως. Αὐτό γίνεται καί μέ τήν κτίση. Ἔχουμε, λοιπόν, δύο κινήσεις. Μέ τό ἀγαθόν κινεῖται ὁ Θεός πρός τήν κτίση, καί μέ τό κάλλος, μέ τήν ὁμορφιά, ἐπιστρέφει ὅλη ἡ κτίση διά τοῦ κάλλους στόν Θεό.

Αὐτό ἔχει σχέση μέ τό ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἔρως καί ἐραστόν, καί ὡς ἔρως κινεῖται πρός τόν ἄνθρωπο καί ὡς ἐραστόν ἑλκύει πρός τόν ἑαυτό Του τά τοῦ ἔρωτος δεκτικά. Ὁπότε, ὁ Θεός εἶναι ἔρως καί ἐραστόν. Τό ἔρως μποροῦμε νά τό ἀποδώσουμε μέ τήν ἔννοια τῆς ἀγαθωσύνης, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀγαθός. Τό ἐραστόν μποροῦμε νά τό συνδέσουμε μέ τό κάλλος, μέ τό ὅτι ὁ Θεός εἶναι καλός, ἀφοῦ ὅταν τά ὄντα βλέπουν τό κάλλος ἐπιστρέφουν στόν Θεό.

Αὐτές εἶναι οἱ δυό κινήσεις, ἤτοι τοῦ Θεοῦ πρός τήν κτίση μέ τό Φῶς Του, καί τῆς κτίσεως πρός τόν Θεό μέ τήν ἔλξη τῆς κτίσεως πρός τόν ἑαυτό Του. Μέ τίς δύο αὐτές κινήσεις ὑφίσταται αὐτή ἡ ἑνότητα μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί ὅλης τῆς δημιουργίας. Ὁπότε, ὁ Θεός εἶναι ἀγαθός καί καλός, καί αὐτές εἶναι οἱ Θεωνυμίες, εἶναι ἡ μετοχή τῶν ἀνθρώπων σέ αὐτές τίς δυνάμεις τῆς Θεαρχίας. Καί μετέχοντας ὁ ἄνθρωπος τῶν δυνάμεων τῆς Θεαρχίας, τοῦ Θεοῦ, μετέχει τοῦ Θεοῦ καί ἀποκτᾶ γνώση τοῦ Θεοῦ.

Πέρα ἀπό τήν Θεαρχία καί τίς θεωνυμίες, ὑπάρχει καί ἡ Ἱεραρχία. Ἱεραρχία λέγεται ἡ μετοχή στίς Θεωνυμίες. Ἡ λέξη Ἱεραρχία παράγεται ἀπό τό ἱερό καί τό ἄρχω, πού δηλώνει τήν ἀρχή τῆς Ἱερότητας. Αὐτό σημαίνει Ἱεραρχία.

Ἐμεῖς, βέβαια, χρησιμοποιοῦμε τήν λέξη Ἱεραρχία μέ μιά διαφορετική ἔννοια, μέ τήν ἱεράρχηση τῶν πάντων. Ὑπάρχει καί αὐτή ἡ ἔννοια, γιατί μιλάει γιά Ἱεραρχίες, ἀλλά πάντα τίς Ἱεραρχίες, ὅταν τίς χωρίζη κατά τριάδες, τίς ἑρμηνεύει μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀφ᾽ ἑνός μέν οἱ πρῶτες δέχονται τήν φωτοχυσία, καί τίς μεταδίδουν στίς ἑπόμενες, ἀφ᾽ ἑτέρου δέ ὅτι τίς ἑλκύουν, δηλαδή ἑλκύονται οἱ κατώτερες ἀπό τίς μεσαῖες, οἱ μεσαῖες ἀπό τίς ἀνώτερες καί ἀνάγονται ὅλες στόν Θεό. Ἑπομένως, πάντοτε ὑπάρχει αὐτή ἡ ἀρχή τῆς ἱερότητας πού εἶναι ἡ ἀρχή τῆς μεθέξεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, μιλώντας γιά Ἱεραρχίες δίνει τόν ὁρισμό ὅτι ἡ ἀρχή καί ἡ οὐσία ὁλόκληρης τῆς Ἱεραρχίας εἶναι ὁ Θεός, ὁ καλός καί ἀγαθός καί σοφός Θεός, πού εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ θείου ἔρωτος καί τῆς θείας ἀγάπης.

Ἱεραρχία εἶναι ἡ διακόσμηση, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τήν εἰκόνα τοῦ θεαρχικοῦ κάλλους, ἡ ὁποία εἶναι θεοφάνεια τοῦ καλοῦ καί ἀγαθοῦ. Αὐτό εἶναι Ἱεραρχία. Καί ποιός εἶναι ὁ σκοπός τῆς Ἱεραρχίας; «Σκοπός οὖν ἱεραρχίας ἐστίν ἡ πρός Θεόν ὡς ἐφικτόν ἀφομοίωσίς τε καί ἕνωσις, αὐτόν ἔχουσα πάσης ἱερᾶς ἐπιστήμης τε καί ἐνεργείας Καθηγεμόνα».

Ἔτσι, ὁ σκοπός τῆς Ἱεραρχίας σέ ὅλη τήν κτίση εἶναι τό πῶς ὅλοι θά ἀφομοιωθοῦν καί θά ἑνωθοῦν, ὅσο εἶναι δυνατόν, μέ τόν Θεό, μέσα ἀπό τήν ἱερή ἐπιστήμη καί τήν γνώση, ἔχοντας καθηγεμόνα τόν Θεό.

Εἶναι ὑπέροχο αὐτό τό θεολογικό σύστημα τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου μέ τήν κίνηση τοῦ Θεοῦ πρός τόν κόσμο καί τήν ἔλξη τοῦ κόσμου ἀπό τόν Θεό. Εἶναι θέμα θεοπτικῆς ἐμπειρίας πού σαφέστατα ὑπερβαίνει δημιουργικά τίς φιλοσοφικές ἀπόψεις τῆς προσωκρατικῆς φιλοσοφίας, ὅπως τοῦ Ἡρακλείτου, καί τῆς κλασσικῆς μεταφυσικῆς τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Ἀριστοτέλη καί τῶν νεοπλατωνικῶν, ἀκόμη καί τῆς σύγχρονης δυτικῆς φιλοσοφίας καί τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ.

Δέν εἶναι εὔκολο νά ἁπλοποιήση κανείς αὐτά τά μεγάλα θέματα, ἀλλά ἁπλῶς ἐντοπίσθηκε μιά σύντομη θεώρηση αὐτῶν γιά νά γίνη ἀντιληπτό ὅτι ἡ θεία δικαιοσύνη εἶναι μιά θεωνυμία, εἶναι ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας μετέχει ἡ κτίση μέ ἕνα συνοδικό καί ἱεραρχικό σύστημα μεθέξεως τοῦ Θεοῦ.

3. Ἡ θεία δικαιοσύνη στόν ἅγιο Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη
Στά ἔργα τοῦ ἁγίου Διονυσίου γίνεται λόγος γιά «θεία δικαιοσύνη», γιά «Θεοῦ δικαιοσύνη». Τό θέμα, ὅμως, εἶναι πῶς νοεῖται ἡ θεία δικαιοσύνη μέ ὅσα ἀνεφέρθησαν προηγουμένως γιά τίς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ.

Στό ἔργο του «περί θείων ὀνομάτων», ἀναφέρεται στά ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, στίς θεωνυμίες Του. Ὁ Θεός εἶναι ἀνώνυμος ὡς πρός τήν οὐσία Του, ἀκριβῶς γιατί εἶναι ἀμέθεκτος ἀπό τόν ἄνθρωπο κατά τήν οὐσία Του, ἀλλά εἶναι καί πολυώνυμος κατά τίς ἐνέργειές Του, οἱ ὁποῖες εἶναι μεθεκτές. Μεταξύ αὐτῶν τῶν «θείων ὀνομάτων εἶναι καί ἡ δικαιοσύνη». Σέ εἰδικό κεφάλαιο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὁμιλεῖ «περί δυνάμεως, δικαιοσύνης, σωτηρίας, ἀπολυτρώσεως, ἐν ᾧ καί περί ἀνισότητος» (Ἔνθ. ἀν. σελ. 180). Φυσικά, πρέπει νά ἐπαναλάβω ὅτι τά ὀνόματα αὐτά δέν ἀνήκουν στόν Θεό, ἀλλά ἐμεῖς προσδίδουμε στόν Θεό ὀνόματα, μετέχοντας τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν Του.

Στό κεφάλαιο αὐτό ἀρχίζει μέ τήν φράση: «Ἀλλ' ἐπειδή τήν θείαν ἀληθότητα καί ὑπέρδυμον σοφίαν καί ὡς δύναμιν ὑμνοῦσι καί ὡς δικαιοσύνην οἱ θεολόγοι, καί σωτηρίαν αὐτήν ἀποκαλοῦσι καί ἀπολύτρωσιν, φέρε καί ταύτην, ὡς ἐφικτόν ἡμῖν τάς θεωνυμίας ἀναπτύξωμεν».

Ἐδῶ κάνει λόγο γιά τό πῶς οἱ θεολόγοι, δηλαδή οἱ θεόπτες, οἱ «ὁρῶντες» τόν Θεόν ὁμιλοῦν γιά τίς «θεωνυμίες».

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης μιλώντας γιά τό ὅτι ὁ Θεός εἶναι δύναμη, κατά τούς θεολόγους, τό ἐννοεῖ μέ τό ὅτι προέχει και ὑπερέχει κάθε δύναμη, ἐπειδή εἶναι αἴτιος κάθε δυνάμεως καί παράγει τά πάντα μέ ἀμείωτη καί ἀπεριόριστη δύναμη καί διότι εἶναι αἴτιος τῆς αὐτοδυναμίας καί τῆς δυνάμεως τῶν ἐπί μέρους. Αὐτή ἡ ἀπειροδύναμη διάδοση τοῦ Θεοῦ προχωρεῖ σέ ὅλα τά ὄντα, καί δέν ὑπάρχει κανένα ὄν ποῦ στερεῖται ἐντελῶς τοῦ νά ἔχει κάποια δύναμη, ἀλλά ὅλα ἔχουν

δύναμη νοερά ἤ λογική ἤ αἰσθητική ἤ ζωτική ἤ οὐσιώδη καί τό ἴδιο τό εἶναι τήν ὕπαρξη.

Ἔπειτα, μιλώντας γιά τήν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, γράφει ὅτι ὁ Θεός ὑμνεῖται ὡς δικαιοσύνη, διότι ἀπονέμει σέ ὅλα τά ὄντα κατά τήν ἀξία τους ἁρμονία, κάλλος, εὐταξία καί εὐρυθμία, ὁρίζει ὅλες τίς δωρεές καί τίς θέσεις ὅπως ταιριάζει στόν καθένα κατά τόν ἀπολύτως δίκαιο κανόνα, καί εἶναι σέ ὅλα αἴτιος τῆς αὐτενεργείας του. Ἑπομένως, ἡ θεία δικαιοσύνη εἶναι πού ταξινομεῖ καί ὁρίζει τά πάντα, καί διατηροῦνται τά πάντα ἄμικτα καί ἀσύμφυρτα ἀπό ὅλα, δωρίζει σέ ὅλα τά ὄντα ὅσα ταιριάζουν στό καθένα, κατά τήν ἰδιαίτερη ἀξία του.

Μέ τήν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ μετρεῖται ἡ ἰσότητα τῶν πάντων. Δηλαδή, ἡ δικαιοσύνη εἶναι φρουρητική, ἀφοῦ δέν ἐπιτρέπει νά διαταραχθοῦν ὅλα, ἀναμιγνυόμενα μέ ὅλα, ἀλλά φυλάσσει τά ὄντα, τό καθένα κατά τό εἶδος του, στήν θέση πού ἀπό τήν φύση του ἀνήκει.

Ἐδῶ χρειάζεται μιά ἰδιαίτερη προσοχή. Μέ ὅσα γράφει ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης περί δικαιοσύνης καί ἰσότητος, δέν εὐνοεῖ κάποιον φεουδαλισμό, ὅπως καλλιεργήθηκε καί ἐφαρμόστηκε ὁ φεουδαλισμός ἀπό τούς Φράγκους στήν δυτική θεολογία, ἀφοῦ ὁ Θεός στέλλει τό Φῶς Του σέ ὅλη τήν κτίση, στούς ἀγγέλους καί τούς ἀνθρώπους, στούς βαπτισμένους καί τούς ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ὁ καθένας μετέχει τοῦ Φωτός αὐτοῦ κατά διαφορετικό τρόπο. Δέν εἶναι, λοιπόν, ὁ Θεός πού δημιουργεῖ ἐκ φύσεως ἀνισότητα, ἀλλά ἡ ἀνισότητα δημιουργεῖται ἀπό τόν τρόπο τῆς μετοχῆς ἀπό τόν καθένα τοῦ θείου Φωτός.

Σέ ὅλο τό θεολογικό σύστημα τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, πού διαφέρει σαφέστατα ἀπό τά φιλοσοφικά συστήματα τῆς ἐποχῆς του, ὅλα τά ὄντα διακρίνονται μεταξύ τους, ἀλλά ταυτόχρονα εὑρίσκονται σέ ἀλληλεξάρτηση, καί αὐτό φαίνεται ἀπό τίς τρεῖς ἀρχές πού διέπουν τίς σχέσεις μεταξύ τους. Ἡ πρώτη ἀρχή εἶναι ἡ ἀρχή τῆς ἑνώσεως, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι τό Ἕνα πού μέ τήν ἔξοδό Του πρός τόν κόσμο πληθύνεται, ὁ κόσμος εἶναι τά πολλά πού τείνουν πάντοτε πρός τήν ἕνωση μεταξύ τους μέ τόν Ἕνα, τόν Θεό. Ἡ δεύτερη ἀρχή εἶναι ἡ ἀρχή τῆς κινήσεως, τοῦ Θεοῦ καί τῶν ὄντων, μέ τήν εὐθεία, τήν ἑλικοειδῆ καί τήν κυκλική κίνηση. Καί ἡ τρίτη ἀρχή εἶναι ἡ ἀρχή τῆς συγγενείας καί τῆς τάξεως, ἀφοῦ κάθε διακόσμηση πού βρίσκεται γύρω στόν Θεό εἶναι θεοειδέστερη ἀπό κάποια ἄλλη πού εἶναι πολύ ἀπομακρυσμένη ἀπό αὐτόν καί ἐκεῖνες πού εἶναι πλησιέστερα στό ἀληθινό φῶς εἶναι φωτεινότερες καί φωτιστικότερες. Αὐτό γίνεται καί σέ ὅλες τίς ἐπί μέρους ἱεραρχίες καί αὐτό εἶναι ἡ θεία δικαιοσύνη. Ὅσο καθαρότερο εἶναι τό κάτοπτρο, τόσο φωτεινότερα καί διαυγέστατα δέχεται καί ἀκτινοβολεῖ τίς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου.

***

Προσπάθησα ὅσο πιό σύντομα μποροῦσα νά παρουσιάσω τίς θεωνυμίες τοῦ Θεοῦ, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ θεωνυμία τῆς θείας δικαιοσύνης. Ἔτσι ὁμιλοῦν οἱ ἐμπειρικοί θεολόγοι, δηλαδή οἱ θεόπτες, ὅπως ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης.

Ὑπάρχει διαφορά μεταξύ τῆς θείας δικαιοσύνης καί τῆς ἀνθρώπινης δικαιοσύνης. Ἡ θεία δικαιοσύνη εἶναι μέθεξη κατά διαφόρους βαθμούς τοῦ θείου Φωτός. Ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη εἶναι ἐφαρμογή τῶν ἀνθρωπίνων νόμων. Ὅμως, παρά ταῦτα οἱ φορεῖς τῆς δικαιοσύνης, δηλαδή ὅσοι ἀπονέμουν τήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, κατά τόν βαθμό καί τόν τρόπο τῆς μεθέξεως τῆς θείας δικαιοσύνης ἔχουν τήν δυνατότητα νά βλέπουν τόν νόμο ὡς πρός τήν ἐφαρμογή του στίς συγκεκριμένες συνθῆκες τοῦ ἀνθρώπου, καί ἴσως εἶναι φιλανθρωπότεροι. Αὐτό τό ἐκφράζει μέ ἕναν ἐκπληκτικό τρόπο ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης στό διήγημά του «Φόνισσα». Τελειώνει τό διήγημά του: «Ἡ γραῖα Χαδούλα εὗρε τόν θάνατον εἰς τό πέρασμα τοῦ Ἁγίου Σώστη, εἰς τόν λαιμόν, τόν ἑνώνοντα τόν βράχον τοῦ ἐρημητηρίου μέ τήν ξηράν, εἰς τό ἥμισυ τοῦ δρόμου μεταξύ τῆς θείας καί τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης».

Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης ἀφήνει τήν «φόνισσα», τήν γραῖα Χαδούλα τήν Φραγκογιαννοῦ, στήν δικαιοσύνη καί τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Αὐτό κατ' ἐπέκταση σημαίνει ὅτι δέν μποροῦμε νά ἐνεργοῦμε πλήρως μέ τήν θεία δικαιοσύνη, ἀφοῦ ὁ Θεός βλέπει τό βάθος τῆς ψυχῆς μας, ἀλλά ὅλοι πρέπει να κρίνουμε λίγο πιό πάνω ἀπό τήν ἀνεπαρκῆ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, δηλαδή νά κινούμαστε στό μέσον μεταξύ τῆς ἀνθρωπίνης καί τῆς θείας δικαιοσύνης.